

علائم سجاوندی به زبان ساده

دانشتنی‌هایی برای آموزگاران در تکمیل قسمت «نکته» در کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی

دکتر سیدبهنام علوی مقدم

عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

اشاره

یکی از مسائلی که در قسمت «نکته» در کتاب‌های دوره‌ی ابتدایی به آن پرداخته شده، نشانه‌گذاری است. آگاهی از این علائم، لازمه‌ی مهارت نوشتن است و به کارگیری صحیح آن‌ها می‌تواند در نوشتن و القای بهتر مطلب به نویسندگان یاری رساند. به همین منظور نویسندگان کتاب، در بخش «نکته»ی کتاب‌های دبستانی، مطالبی را در این ارتباط بیان کرده‌اند. نویسنده‌ی این مطلب بر آن است تا با دسته‌بندی نشانه‌ها و نیز ارائه‌ی مثال‌های بیشتر، به آموزگاران عزیز در آموزش بهتر و مؤثرتر این بخش مهم کمک کند، نیز امیدواریم این مطالب به کار آموزگاران بیاید البته بدیهی است هدف از طرح این نکته‌ها، ارائه‌ی اطلاعات به مثابه دانشتنی‌های اضافی آموزگاران است و به هیچ روی منظورمان آموزش مستقیم نکته‌ها به دانش‌آموزان نیست.

نقطه (.)

در پایان همه‌ی جمله‌ها به جز پرسشی و عاطفی باید نقطه بگذاریم.
نمونه: مدرسه‌ها شروع به کار کردند.

ویرگول (،)

میان عبارت‌ها یا جمله‌های غیرمستقل که در مجموع جمله‌ای کامل را می‌سازند، گذاشته می‌شود. هم‌چنین، بین دو کلمه که ممکن است خواننده‌ها آن را با کسره‌ی اضافه بخوانند، قرار می‌گیرد. گاهی نیز جای آن پس از مناداست.

نمونه‌ها:

ایرانیان با کوشش هنری خود، آثار معروفی آفریده‌اند.
اگر اندیشه‌ات بارور شود، خلاق خواهی شد.
پروردگارا، ما را هدایت کن.

دونقطه (:)

۱. قبل از نقل قول؛ دانش‌آموزان می‌گویند: «از برنامه راضی هستیم.»
۲. مقابل کلماتی که می‌خواهیم آن‌ها را

نوشته‌اند.

معرفی کنیم؛ مینا: آبگینه، شیشه.

۳. هنگام برشمردن اجزای یک چیز؛ پایه‌های موفقیت عبارت‌اند از: «سخت‌کوشی، برنامه داشتن، اعتماد به نفس و...».

گیومه («»)

۱. سخنی که به طور مستقیم از جایی یا کسی نقل می‌شود، داخل گیومه قرار می‌گیرد.
به قول سعدی «هر که دست از جان بشوید، هر چه در دل دارد بگوید.»
۲. اسامی، عنوان‌ها و اصطلاحات علمی یا فنی (فقط بار اول) را که می‌خواهیم ممتازتر نشان بدهیم، در گیومه می‌گذاریم: «تکواژ» کوچک‌ترین جزء معنی‌دار زبان است.

علامت پرسش (?)

الف: در آخر جمله‌های پرسشی از این علامت (?) استفاده می‌کنیم.

نمونه: چه برنامه‌ای برای آینده‌ات داری؟
ب: برای نشان دادن تردید و ابهام، علامت پرسش آن را درون پرانتز یا کمانک می‌آورند:

نمونه: برخی وفات سنایی را ۵۲۵ (?)

علامت تعجب یا توجه (!)

این علامت در پایان جمله‌های عاطفی به کار می‌رود.

چه هوای خوبی! عجب منظره‌ی قشنگی!
افسوس! دریغا!

نقطه ویرگول (;)

برای جدا کردن جمله‌هایی که از نظر ساختمان و مفهوم مستقل به نظر می‌رسند اما در یک عبارت طولانی با یکدیگر ارتباط معنایی دارند، به کار می‌رود.
نمونه: برای اجرای این طرح باید برنامه داشت؛ سرمایه‌گذاری کرد، مشاور متخصص داشت و... .

احمق را ستایش خوش آید؛ چون لاشه که در کعبش دمی فربه نماید.

خط فاصله (-)

۱. جمله‌های توضیحی یا بدل و... بین دو خط فاصله قرار می‌گیرند.

حافظ شیرازی - لسان‌الغیب - قرآن را با

ایضا (")

علامت جمله‌ها و کلمه‌های متشابه است و برای جلوگیری از تکرار به کار می‌رود.

مثال:

- ساده‌نویسی یعنی خودداری از کاربرد کلمات پیچیده؛
- " " " " " " مفاهیم بیگانه.

ستاره (*)

۱. برای توضیح یک کلمه در پاورقی یا زیرنویس؛
۲. در آغاز سطر به نشانه‌ی شروع مطلب جدید و جلب توجه خواننده.

پیکان یا جهت‌نما (←)

۱. برای نشان دادن نتیجه؛ از سروا کردن چند جزء دارد ← حرف اضافه + سر (اسم) + و (پیشوند) + کردن (مصدر)
۲. به جای عبارت «نگاه کنید» یا «رجوع کنید به»؛ این سینا ← حجه الحق

۱۴ روایت در حفظ داشت.

۲. هرگاه کلمه‌ای در آخر سطر نگنجد، با قرار دادن یک خط فاصله بقیه‌ی آن‌ها را در سطر بعد می‌نویسیم.
۳. به معنی (تا) و (به) برای بیان فواصل زمانی و مکانی:

فاصله‌ی تهران - مشهد ۹۰۰ کیلومتر است.

- قطار تهران - مشهد وارد ایستگاه شد.
۴. هنگامی که دو کلمه روی هم دو جنبه‌ی گوناگون از یک منظور را نشان دهند. مباحث هنری - ادبی نزدیکی خاصی با هم دارند.

۵. در ابتدای جمله‌های مکالمه‌ای یا نمایش نامه به کار می‌روند:
  - الو
  - بفرمایید.
  - سلام!

قلاب [ ]

۱. مطالبی را که جزء اصل کلام نباشد، داخل قلاب می‌آوریم.

کمال‌الملک وارد تالار شد [ادای احترام] و در گوشه‌ای ایستاد.

۲. دستورهایی اجرایی در نمایش نامه‌ها:

کمال‌الملک [با لحن قاطع]: «هرگز تسلیم نمی‌شوم.»

۳. در تصحیح متون قدیم، کلمات توضیحی یا الحاقی در قلاب گذاشته می‌شود:

گفت: «او را دست، افکار [زخمی] شد.»

